

Oog voor Vlaanderen en Groot-Nederland

Leo Simons (1862-1932)

PIETER VAN HEES

Het is zeventig jaar geleden dat op 11 juni 1932 de Noord-Nederlandse uitgever en literatuurhistoricus Leo Simons overleed.¹ Hij was afkomstig uit een joods intellectueel milieu, maar vervreemde in religieus opzicht van deze kring. Hij studeerde Nederlandse taal- en letterkunde (niet universitair) en kwam via het onderwijs in de journalistiek terecht. Zijn huwelijk met de welgestelde Josine Mees, een bankiersdochter, maakte het mogelijk om later een uitgeverij op te richten, de bekende, nog altijd bestaande, Wereldbibliotheek. Voor Simons bovenal een middel om goede en goedkope literatuur te verspreiden.

Als journalist kwam hij in 1891 naar Vlaanderen, waar hij voor zijn krant verslag uitbracht over het 21ste Nederlandsch Congres in Gent, waarover hij later in *De Gids* ook nog een kritisch artikel zou schrijven. Hij hekelde in zijn bijdrage de retoriek en vroeg zich af of de beweging wel echt binding had met het Vlaamse volk. Kortom de 'taalzaak' moest in zijn ogen 'volkszaak' worden. Veel meer dan tot nu toe het geval was geweest, moest de Vlaamse beweging oog hebben voor de sociale kwestie of, zoals hij dat in meer dan één publicatie zou omschrijven, 'de volkskracht'. Het werd het thema waar Simons en Lodewijk De Raet elkaar zouden vinden. Via de taal moesten zaken als onderwijs, volksgezondheid, sociale voorzieningen en economische ontwikkeling in Vlaanderen aangepakt worden om zo de achterstanden tegenover Wallonië en de Brusselse regio ongedaan te maken. Simons propageerde zijn gedachten over 'volkskracht en volksteelt' ook in Nederland zelf. Hij liet het niet bij het leveren van kritiek, maar zette zich de rest van zijn leven ook daadwerkelijk in voor de Vlaamse ontvoogdingsstrijd.

Over die strijd en inzet van Leo Simons voor Vlaanderen verscheen dit jaar van de hand van Willem van den Steene de wel gedocumenteerde en goed geschreven studie: *Oog voor Vlaanderen. Leo Simons (1862-1932) en de Vlaamse ontvoogdingsstrijd*, uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde in Gent. Simons stond in zijn strijd niet alleen. Er was vanuit het Noorden op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw een voorzichtig groeiende belangstelling voor de Vlaamse taalstrijd. Deze belangstelling viel met name in de universitaire milieus waar te nemen. Met de taalgeleerden

1. W. VAN DEN STEENE, *Oog voor Vlaanderen. Leo Simons (1862-1932) en de Vlaamse Ontvoogdingsstrijd*, Gent, 2001, 364 pp., ill., ISBN 90-72474-43-0 (Studies op het gebied van de cultuur in de Nederlanden, nr. 5).

en letterkundigen die naar de Nederlandsche Congressen gingen, kwamen ook meer en meer studenten mee en deze studenten trokken ook naar de congressen voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Simons slaagde er zo ook in met verscheidene Vlamingen contacten te leggen. Het contact met Emmanuel (Mane) De Bom bleef een vriendschap voor het leven en het geregelde briefcontact dat beide vrienden onderhielden, vormt een van de pijlers waarop Van den Steene zijn studie gebouwd heeft. Daarnaast waren er geregeld contacten, ook per brief, met Gustaaf Schamelhout en Leo Meert.

De tweede pijler van de studie, naast de briefwisselingen, wordt gevormd door de uitgebreide perscontacten in de vorm van artikelen en polemieken die Simons onderhield en zijn eigen publicaties in tijdschriften of als brochures.

De Eerste Wereldoorlog en zijn gevolgen grepen diep in op de Vlaamse beweging. Ook Simons ontkwam niet aan een standpuntbepaling ten opzichte van het activisme. Hij aanvaardde het fenomeen als een politieke realiteit, maar stond tegelijk op het standpunt dat Nederland zich geen verder oordeel in positieve of negatieve zin over dit politiek feit moest aanmatigen. Wel blijkt uit opmerkingen in brieven en in verschillende publicaties dat hij het activisme als een soort katalysator voor de Vlaamse beweging heeft gezien. Het joeg de discussie aan en het dwong tot een duidelijker stellingname inzake het Vlaamse vraagstuk. Zelf ging hij er van uit dat een zelfstandig en soeverein Vlaanderen nutteloos zou zijn, want dat zou geheel afhankelijk zijn van Duitsland. Voor Nederland zou een vorm van bestuurlijke scheiding tussen Vlaanderen en Wallonië en tegelijk de handhaving van de Belgische staat een goede oplossing zijn. Ten opzichte van Duitsland en de Duitse politiek in Vlaanderen had Simons grote reserves. Het bracht hem in conflict met zijn landgenoot Carel Gerretson die in zijn pro-Vlaamse politieke acties wel erg ver met Duitsland meeging, maar dit tegenover de buitenwacht altijd ontkende. Simons had in tegenstelling tot een belangrijk deel van de Nederlandse publieke opinie weinig op met het Duitse imperialisme en militarisme. Hij was in feite pro-Engels, maar laakte ook het jingoïsme in dat land.

In het door hemzelf in 1917 opgerichte Comité Nederland-Vlaanderen met de periodiek *Voor Vlaanderen* verdedigde hij een gematigd standpunt. Vlaanderen had er recht op zijn nationaliteitsprobleem internationaal aan de orde te stellen, maar over de standpunten van de loyalisten en de activisten en over een pro of contra de Ententemogendheden en de Centralen wilden de leden van het Comité geen uitspraak doen. Anderzijds was men ongemeen scherp en kritisch over de tocht van de delegatie uit de Raad van Vlaanderen naar Berlijn en had men ook weinig goede woorden over voor de door August Borms in de Raad van Vlaanderen uitgeroepen zelfstandigheid van Vlaanderen. Uiteindelijk bepleitte men een zelfstandige Belgische staat waarbinnen het Vlaamse en Waalse deel als gelijkberechtigden zouden functioneren.

Naast al de schriftelijke activiteiten voor Vlaanderen, toonde Simons zich ook een praktisch man. Hij zette zich in Nederland in voor de Nederlandse afdeling van Volksopbeuring om zo financiële steun te geven aan een initiatief om naast de sterk Franstalige hulporganisatie een Nederlandstalig alternatief te plaatsen. Het bracht hem in een maalstroom van polemieken omdat de organisatie als pro-Duits gebrandmerkt werd en dat was op zich juist.

Na de oorlog steunde hij verscheidene uitgeweken activisten op materieel gebied en hun vervolging in België, waaronder ook zijn vriend Mane De Bom had te lijden, vervulde hem met zorg. De Belgische annexionistische politiek die na 1918 even hoogtij vierde, wees hij nadrukkelijk af, maar wel schreef hij in *De Gids* in 1918 een interessant artikel waarin hij pleitte voor begrip voor het activisme. Maar praktisch als Simons was, oordeelde hij voorlopig als de beste oplossing voor de problemen van Vlaanderen de aanvaarding van het zogenaamde 'minimum programma' van Frans Van Cauwelaert. Ook al oordeelde hij over Van Cauwelaert: "*altijd liever blij met een dooie visch, dan met geen visch*" (Van den Steene, p. 136). Simons zag wel in dat, zeker na 1918, de politieke kracht van de Vlaamse beweging voorlopig gering was. Merkwaardig is echter zijn grote vertrouwen in de Frontpartij. Daarvan verwachtte hij toch de redding van Vlaanderen en het was in zijn ogen ook de enige consequent redenerende en handelende groep. Toch wist hij ook dat deze partij weinig meer dan een zweeppartij kon zijn. Naar zijn mening moest de Frontpartij streven naar een federalisering van de Belgische staat. In 1924 schreef hij daarover nog weer in *De Gids*, waarbij hij de meningen van de Walen Leon Troclet en Henri Henquiez over het federalisme aanhaalde.

Er deed zich echter een nieuw probleem voor dat de ontvoogdingsstrijd in de ogen van Simons en niet alleen in de zijne, ernstig ging belemmeren. In Nederland riepen de uitgeweken activisten rond het tijdschrift *Vlaanderen* onder leiding van zijn redacteur Josué De Decker op tot een volstrekt anti-Belgische politiek. De Belgische staat moest vernietigd worden en elke vorm van samenwerking met die staat, ook in het parlement, was uit den boze. Het betekende niet alleen dat het werk van Van Cauwelaert en de zijnen, maar ook de activiteiten van de Frontpartij en haar politieke leiders voortdurend negatief becommentarieerd en afgebroken werden.

Simons ageerde tegen deze in zijn ogen onvruchtbare politiek. Hij vond dat voorlopig alles aangegrepen moest worden dat Vlaanderen een eigen gezicht en een eigen positie gaf. Dat kon via eenvoudige zaken als Vlaamse sportverenigingen, Vlaamse vakbonden en economische organisaties, Vlaamse wetenschappelijke congressen, Vlaamse onderwijshervormingen enzovoort. Alleen als dit goed liep, had federalisering zin, want daarvoor waren gelijkwaardige partners nodig. In dat kader stond hij positief tegenover het Federaal Statuut dat in 1929 door Herman

Vos in de volksvertegenwoordiging werd ingediend. Hij heeft dat geesteskind van Vos en Pieter Geyl en anderen met verve verdedigd tegenover de aanhangers van De Decker en de doctrinaire Groot-Nederlanders in de Dietsche Bond. Het was tevergeefs. De anti-belgicisten onder de activisten bleven op hoge toon hun gelijk verkondigen. Het leverde voor Simons een hoop vrij vruchteloze discussies op die zijn toch al wankele gezondheid geen goed deden.

Ondanks die zwakke gezondheid stortte hij zich in 1926 enthousiast op een grote internationale amnestie-actie ten gunste van de strafrechtelijk veroordeelde activisten en in het bijzonder van de nog gevangen zittende August Borms. Het is op zich wel merkwaardig dat de zeer cerebraal ingestelde Simons zo'n grote bewondering had voor martelaren als Borms, Antoon Jacob en Roza De Guchte-naere. De actie was een succes en heeft vermoedelijk wel meegewerkt om in 1928 een wettelijke amnestieregeling te krijgen, de zogenaamde 'uitdovingswet'.

Er zijn nog twee thema's met betrekking tot Vlaanderen waarover Simons zich heeft uitgelaten. Allereerst de vergelijking tussen de Ierse vrijheidsstrijd en de Vlaamse emancipatiestrijd. Ondanks de parallellen, meende Simons dat een navolging van de Ierse strijd voor Vlaanderen niet zinvol was. Heel duidelijk is hij hierover niet, maar een punt is zeker zijn afkeer van een doctrinair standpunt. Hij vond dat Eamon de Valera in 1922 de strijd had moeten staken en genoegen had moeten nemen met het Engelse aanbod. Mogelijk vond hij ook dat in Vlaanderen de achterban voor de strijd in vergelijking met Ierland nog te klein was.

Het andere punt is zijn visie op Groot-Nedeland.

Voor hem was dit een ideaal dat slechts ver in de toekomst werkelijkheid kon worden. In al zijn geschriften bepleitte hij een federalisering als de oplossing, maar dan binnen de Belgische staat. Wel meende hij dat bij een federalisering op termijn het Waalse gedeelte zich bij Frankrijk zou willen aansluiten. Voor Vlaanderen ontstond dan de mogelijkheid van een aansluiting bij Nederland. Hij zag dat samengaan tussen Nederland en Vlaanderen uiteindelijk in de vorm van een federatie, waarbij de zuidelijke overwegend rooms-katholieke provincies van Nederland, Noord-Brabant en Limburg bij Vlaanderen gevoegd zouden worden. Simons realiseerde zich echter maar al te goed dat slechts weinig Nederlanders aan Groot-Nederland dachten en dat het idee van een versterking van het rooms-katholieke element voor het overgrote deel van de Nederlandse burgers al helemaal niet aantrekkelijk was. Simons wees Groot-Nederland niet af, maar hij zag de verwezenlijking niet als iets voor de nabije toekomst.

Simons' overlijden op 11 juni 1932 betekende dat hij niet of nauwelijks geconfronteerd is met de nadien snel optredende ontwikkelingen in rechts-autoritaire richting in de Vlaamse beweging en in Nederland zelf. Namen als Staf De Clercq, Joris Van Severen, Anton Mussert en Arnold Meijer komen in het boek niet voor.

Wel maakte Simons nog mee dat de vernederlandsing van de Gentse universiteit bij de wet geregeld werd. Een wezenlijke stap in de richting van de zo noodzakelijke ontwikkeling van de Vlaamse volkskracht en dit temeer omdat ook in Leuven de vernederlandsing van de meeste studies nu snel navolging vond.

De betekenis van Simons voor Vlaanderen is velerlei. Niet onbelangrijk is zijn rol als uitgever geweest. Met zijn abonnementensysteem maakte hij het mogelijk om voor niet te veel geld goede literatuur aan te schaffen. Het betekende ook dat op deze manier Geyls *Geschiedenis van de Nederlandsche Stam* in een grote oplage (zesduizend exemplaren, waarvan vierduizend voor de abonnees) in Noord en Zuid verspreid kon worden. Verder heeft hij ook in Vlaanderen aandacht gevonden voor zijn historisch onderzoek op het gebied van de Nederlandse letteren (hij was een groot Vondelkenner) en het toneel. Het belangrijkste is echter dat hij de Vlaamse ontvoogdingsstrijd niet alleen van harte ondersteund heeft, hij heeft hem ook via zijn publicaties onder de aandacht van het Nederlandse volk gebracht. En al heeft Vlaanderen zijn emancipatie grotendeels op eigen kracht verwezenlijkt, in de jaren twintig en in het begin van de jaren dertig heeft Simons deze strijd een steun in de rug gegeven. Willem van den Steene heeft deze hulp en aandacht van Simons voor Vlaanderen op boeiende wijze beschreven en terecht deze enigszins vergeten Groot-Nederlander weer onder onze aandacht gebracht. We mogen er dankbaar om zijn.